

З. В. Партико

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЇ

Навчальний посібник

2-ге видання, перероблене і доповнене

Київ
Видавництво Ліра-К
2017

УДК 167:001.817(075.8)
ББК 72.4я7
П18

Науковий редактор:
проф., д-р фізико-математичних наук **В. Є. Бахрушин**
(розділ 6)

Рецензенти:
проф., д-р економічних наук **М. М. Іванов**
(Класичний приватний університет)
проф., д-р технічних наук **Д. І. Левінзон**
(Класичний приватний університет)
проф., д-р географічних наук **О. І. Шаблій**
(Львівський національний університет ім. І. Франка)

Партико З. В.

П18 Основи наукових досліджень: підготовка дисертації : навч. посібн. — 2-ге вид., перероб. і доп.— Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 232 с., табл. 11, рис. 4, додатків 5.

ISBN 978-617-7507-62-7

Описано науку, псевдонауку, паранауку та їх відмінності. Подано універсальні вимоги до науки, а також специфічні вимоги до природничих, суспільно-гуманітарних, формальних, мистецтвознавчих, філософських і теологічних наук. Визначено основні характеристики дисертаційного дослідження, подано типову композиційну будову дисертації. Викладено технологію інформаційного пошуку джерел. Детально розглянута методологія, аргументація та обґрунтування дисертаційного дослідження. Описано, як формулювати захищені положення, а також визначати їх новизну. Враховано особливості захисту дисертацій на сучасному етапі розвитку науки в Україні.

Призначений для здобувачів наукових ступенів (аспірантів, докторантів). Може бути корисним для керівників та консультантів дисертаційних досліджень, а також для членів спеціалізованих вчених рад.

УДК 167:001.817(075.8)
ББК 72.4я7

ISBN 978-617-7507-62-7

© Партико З. В., 2015
© Партико З. В., 2017
© Видавництво Ліра-К, 2017

КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Передмова	8
1. Наука та її відмінності від інших учень	12
2. Організація проведення дисертаційного дослідження	36
3. Основні характеристики дисертаційного дослідження	47
4. Пошук інформаційних джерел	62
5. Методологічні проблеми дисертаційного дослідження	72
6. Планування, проведення й опрацювання результатів дослідів	108
7. Публікування результатів дисертаційних досліджень	124
8. Висунення захищуваних положень	132
9. Аргументування захищуваних положень	151
10. Підготовка, написання й оформлення дисертації	169
11. Апробація дисертації	178
12. Юридичні, етичні й моральні проблеми під час підготовки дисертації та її захисту	184
Додатки	188
Література	229

ПОВНИЙ ЗМІСТ

Передмова	8
1. Наука та її відмінності від інших учень	12
1.1. Історія становлення дисертаційних досліджень	12
1.2. Вчення та їх різновиди	16
1.3. Наука	18
1.3.1. Означення науки	18
1.3.2. Складові науки	20
1.3.3. Наука ортодоксальна й традиційна	23
1.3.4. Вимоги до наукових результатів	24
1.4. Псевдонаука	34
1.5. Паранаука	33
1.6. Інструменти боротьби з псевдо- та паранаукою	34
2. Організація проведення дисертаційного дослідження	36
2.1. Мотиви захисту дисертації	36
2.2. Шляхи підготовки дисертації	37
2.3. Дисертація — робота кваліфікаційна	38
2.4. Відмінність між дисертаціями доктора філософії й доктора наук	40
2.5. Формулювання теми й назви дисертаційного дослідження	41
2.6. План проведення дослідження	43
2.7. Композиційна будова типової дисертації	44
3. Основні характеристики дисертаційного дослідження	47
3.1. Таблична форма представлення основних дисертаційних рішень	47
3.2. Актуальність теми й основна проблема дослідження	49
3.3. Об'єкт дослідження	51
3.4. Предмет дослідження	53
3.5. Мета дослідження	54
3.6. Завдання дослідження	56
3.7. Методи дослідження	57
3.8. Захищені положення та їх новизна	57
3.9. Практичне значення одержаних результатів	58
3.10. Інші характеристики дослідження	61
4. Пошук інформаційних джерел	62
4.1. Джерела пошуку	62
4.2. Формулювання простого пошукового образу запиту	62
4.3. Стратегія пошуку	64
4.4. Технологія пошуку	66
4.4.1. Проведення пошуку в бібліотеках	66
4.4.2. Проведення пошуку в повнотекстових і реферативних базах даних	67
4.4.3. Проведення пошуку в інтернеті	69
4.5. Формулювання складних пошукових образів запитів	70
4.6. Специфіка проведення археографічного пошуку	71

5. Методологічні проблеми дисертаційного дослідження	72
5.1. Методологія науки — складова гносеології	72
5.1.1. Методологія науки	72
5.1.2. Логіка науки	74
5.2. Творчі методи вирішення проблемних завдань	75
5.2.1. Поняття творчості	75
5.2.2. Методи творчого вирішення проблемних завдань	77
5.3. Класифікація методів дослідження	78
5.4. Класичні методи дослідження	80
5.4.1. Загальнонаукові методи	80
5.4.2. Конкретнонаукові теоретичні методи	87
5.4.3. Конкретнонаукові емпіричні методи	90
5.5. Шкали для підрахунків і вимірювань	93
5.6. Спеціалізовані методи дослідження	95
5.6.1. Специфіка досліджень у суспільних і гуманітарних науках	95
5.6.2. Методи кількісні та якісні	95
5.6.3. Опитування	97
5.6.4. Приклади спеціалізованих методів	99
5.7. Методи прогнозування	101
5.8. Критерії відбору методів дослідження	103
5.9. Прийоми наукового дослідження	104
5.9.1. Класифікування	104
5.9.2. Систематизування	106
5.9.3. Типології	107
6. Планування, проведення й опрацювання результатів дослідів	108
6.1. Визначення напрямів пошуку наукового "відкриття"	108
6.2. Технологія проведення дослідів	109
6.3. Валідність обстежуваних показників	111
6.4. Репрезентативність вибірки	112
6.5. Основні види кількісного аналізу	115
6.5.1. Кластерний аналіз	115
6.5.2. Частотний аналіз	116
6.5.3. Дисперсійний аналіз	117
6.5.4. Кореляційний аналіз	117
6.5.5. Регресійний аналіз	119
6.5.6. Факторний аналіз	120
6.6. Особливості використання кількісних методів гуманітаріями	121
6.7. Комп'ютеризація опрацювання результатів дослідів	122
6.8. Прийняття рішення за даними дослідження	122
6.9. Надійність результатів дослідження	123

7. Публікування результатів дисертаційних досліджень	124
7.1. Методика готування публікацій	124
7.2. Тези	125
7.3. Наукова стаття	126
7.4. Патенти й свідоцтва про відкриття	127
7.5. Монографія	128
7.6. Інші види наукових документів	130
7.7. Рецензування рукописів публікацій	130
8. Висунення захищуваних положень	132
8.1. Що захищають: текст чи знання?	132
8.2. Формулювання захищуваних положень	133
8.2.1. Твердження, їх будова й відмінність від речень у мові	133
8.2.2. Як слід формулювати положення для захисту	136
8.2.3. Як не можна формулювати положення для захисту	139
8.2.4. Що не може бути об'єктом захисту	141
8.3. Визначення новизни захищуваних положень	142
8.3.1. Види новизни	142
8.3.2. Фактори, що сприяють появі новизни	143
8.3.3. Що може бути новим у науці?	144
8.3.4. Вимоги до новизни	145
8.4. Приклади захищуваних положень	147
9. Аргументування захищуваних положень	151
9.1. Поняття про аргументацію	151
9.2. Терміни — основа аргументації	152
9.2.1. Поняття про термінологію і терміносистему	152
9.2.2. Джерела виявлення й перевірки значень термінів	153
9.2.3. Вимоги до новостворюваних термінів	154
9.2.4. Будова й види означень	154
9.2.5. Правила визначення понять	155
9.3. Будова аргументації	157
9.4. Закон достатньої підстави: що є підставою для аргументацій?	157
9.5. Доведення та його види	159
9.5.1. Пряме доведення (дедуктивне, індуктивне)	159
9.5.2. Непряме доведення (апагогічне, розділове)	162
9.6. Обґрунтування (абсолютне й відносне)	164
9.7. Спростування та його роль	166
9.8. Правила аргументації	167
10. Підготовка, написання й оформлення дисертації	169
10.1. Відмінності композиційної будови в різних науках	169
10.2. Роль вступу	170
10.3. Перший розділ дослідження — огляд літератури	171
10.4. Другий розділ — методологія дослідження	172

10.5. Третій розділ: дослідження теоретичне або емпіричне	173
10.6. Четвертий розділ: перевіряємо правильність теорії за допомогою емпірики або з емпірики виводимо теорію	174
10.7. Висновки: чого досягли й що робити далі?	174
10.8. Список використаних джерел	175
10.9. Додатки	176
10.10. Оформлення дисертаційного дослідження	176
11. Апробація дисертаційного дослідження	178
11.1. Науковий семінар — колективний інтелект, експерт і творець нових ідей	178
11.2. Передзахист	181
11.3. Написання автореферату	182
11.4. Експертування дисертації у спеціалізованій вченій раді	183
12. Юридичні, етичні й моральні проблеми під час готування й захисту дисертації	184
12.1. Юридичні норми	184
12.2. Норми авторського права	184
12.3. Етичні норми	186
12.4. Норми моралі	186
12.5. Значення дисертацій для науки	187
Додатки	188
1. Зразок плану роботи здобувача	189
2. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій	213
3. Зразки бібліографічних описів	220
4. Науковці жартують: поради здобувачам	227
5. Завдання для практичних і семінарських занять	228
Література	229